

*1995 m. balandžio 9-oji
Oregono pakrantė*

Jeigu per ilgą savo gyvenimą ko nors ir išmokau, išmoktoji tiesa štai tokia: mylėdami sužinome, kokie norime būti, kariaudami suvoikiame, kokie esame. Šiandieną jauni žmonės nori sužinoti viską apie visus. Jie mano, kad kalbėdami apie kokią nors problemą ją išspręs. Manoji karta tylesnė. Mes suprantame užmaršties vertę, pagundą prasimanyti.

Vis dėlto pastaruju metu užklumpu save mąstančią apie karą ir savo praeitį, apie žmones, kuriuos pamečiau.

Pamečiau.

Skamba taip, tarsi tuos, kuriuos mylėjau, būčiau kažin kur nudėjusi; gal tikrai palikau juos ten, kur jiems ne vieta, o paskui nusigrėžiau ir nuėjau per daug suglumusi, kad grįžčiau.

Jie nėra pamesti. Jie nepalikti ten, kur geriau. Jie iškeliavę. Artėdama prie saulėlydžio suprantu, kad širdgėla, kaip ir apgailėstumas, įsiėda į DNR ir visam laikui lieka mūsų dalimi.

Po vyro mirties, taip pat sužinojusi savo diagnozę, pasenau per kelis mėnesius. Mano oda susiraukšlėjo ir pasidarė panaši į vaškinį popierių, kurį kažkas mėgino išlyginti ir dar kartą panaudoti. Akys dažnai mane apgauna — tamsoje, sužibus automobilių žibintams, lyjant. Baugu, kai nebegali pasikliauti regėjimu. Gal todėl vis susivokiu žvelgianti atgal. Praeitį ryški ir aiški, o dabartis — be kontūrų, susiliejęsi.

Noriu manyti, kad man iškeliavus bus taika, kad sutiksiu visus mylėtus ir pamestus žmones. Bent jau kad man bus atleista.

Kita vertus, ar tikrai?

Mano namas, kurį daugiau nei prieš šimtą metų statė pramonės magnatas ir pavadino „Viršukalnėmis“, yra parduodamas, o aš ruošiuosi kraustyti, nes sūnui atrodo, kad taip reikia.

Jis stengiasi manimi rūpintis, nori parodyti, kaip labai mane myli šiuo itin sunkiu metu, todėl taikstausi su jo valdingumu. Koks man skirtumas, kur numirsiu? Tikrai sakau. Man neberūpi, kur gyvenu. Gyvenimas prie Oregono paplūdimių, kurį gyvenau kone penkiasdešimt metų, baigtas. Nedaug ką noriu pasiimti. Vis dėlto vieną dalyką pasiimsiu.

Ištiesiu ranką į kabančią rankeną, valdančią mansardos laiptus. Laiptai nutįsta nuo lubų, tarsi koks ponas tau tiestų ranką.

Plonyčiai lengvi laiptai kliba po mano kojomis, lipu į pelėsiais ir puvėkais atsiduodančią mansardą. Virš galvos supasi vienintelė čia kabanti lemputė. Patraukiu virvelę.

Tarsi stovėčiau seno garlaivio triume. Sienos apkaltos plačiomis medinėmis lentomis, nuo voratinklių švytinčiomis sidabru, lentų siūlės irgi apkibusios voratinklių sruogomis. Lubos leidžiasi taip stačiai, kad visu ūgiu atsistoti galiu tik kambario viduryje.

Matau supamąjį krėslą, kuriuo naudojausi dar tada, kai anūkai buvo maži, matau seną vaikišką lovėlę ir suklypusį žaislinį arkliuką su jau surūdijusiomis spyruoklėmis, kėdę, kurią atnaujino mano dukra, kai susirgo. Palei sieną sustatytos dėžės su užrašais „Kalėdos“, „Padėkos diena“, „Velykos“, „Helovinas“, „Stalo reikmenys“, „Sportas“. Tose dėžėse — daiktai, kurių nebenaudoju, bet su kuriais niekaip negaliu išsiskirti. Man pripažinti, kad jau nebepuošiu Kalėdų eglutės, yra tas pat, kas pasiduoti, o aš ne iš tų, kurie lengvai ką paleidžia iš rankų. Kampe įsprausta tai, ko ieškau — senas lagaminas, nuklijuotas kelionių lipdukais.

Pasistengusi nuvelku sunkų lagaminą į palėpės vidurį, tiesiai po kybančia lempute. Atsiklaupiu, bet skausmas perveria kelius, todėl atsisėdu ant šono.

Lakštingala

Pirmą kartą per trisdešimt metų lagaminą atvožiu. Viršutiniame skyriuje pilna atminčiai paliktų vaikiškų daiktų: batukai, lipdiniai iš molio, kreidelėmis piešti piešiniai, kuriuose apgyvendinti žmogeliai iš pagaliukų ir besisypsančios saulutės, pažymių knygelės, šokių pasirodymų nuotraukos.

Išimu visą viršutinį skyrių ir padedu šalia.

Lagamino dugne daiktai sumesti kaip papuola — keli išblukę žurnalai, surišti odiniu raišteliu, mėlyno satino kaspinu perjuostas senų atvirukų pluoštas, kartoninė dėžutė įlenktu kampu, plonyčių Žiuljeno Rosinjolio* poezijos knygelių rinkinys ir batų dėžė su šimtais nespaltotų nuotraukų.

Viršuje — pageltęs, išblukęs popieriaus lapas.

Kai tą lapą imu, dreba rankos. Tai — karo metų *carte d'identité*, tapatybės kortelė. Pamatau pasui reikiamo dydžio moters nuotraukėlę. *Žiuljeta Gervais*.

— Mama?

Ant girgždančių medinių laiptų išgirstu savo sūnų; žingsniai atkartoja mano širdies dūžius. Ar jis jau anksčiau mane šaukė?

— Mama? Tau ten negalima. Šūdas. Laiptai kliba, — jis ateina ir atsistoja šalia manęs. — Nukristum, tai...

Paliečiu kelnių klešnę, lengvai papurtau galvą. Negaliu pakelti akių.

— Negalima, — tepasakau.

Jis atsiklaupia, paskui atsisėda. Užuožiu subtilų prieskoniais dvelkiantį losjoną, dūmo užuominą. Lauke jis vogčiomis surūkė cigaretę; rūkyti sūnus metė prieš kelis dešimtmečius, bet sužinojęs mano diagnozę vėl pradėjo. Nėra prasmės garsiai sakyti, kad tam nepritariu; jis — gydytojas, geriau žino.

Man instinktyviai norisi mesti kortelę į lagaminą, užvožti dangtį ir vėl ją paslėpti. Taip dariau visą gyvenimą.

Dabar aš mirštu. Gal ir ne taip greitai, bet ir ne per lėtai; jaučiu, jog būtinai turiu atsigręžusi pažvelgti į savo gyvenimą.

* Julien Rossignol — prancūzų poetas.

— Mama, tu verki.

— Tikrai?

Noriu jam papasakoti tiesą, bet negaliu. Ji mane trikdo, man gėda, kad nepasisėkė. Tokio amžiaus jau nieko neturėčiau bijoti — na, tikrai ne savos praeities.

Tepasakau:

— Noriu paimti šį lagaminą.

— Jis per didelis. Daiktus, kurių nori, perdėsiu į mažesnę dėžę.

Nusišypsau iš sūnaus pastangų man nurodinėti.

— Myliu tave; aš vėl atkritau. Dėl šių priežasčių leidau tau viską reguliuoti, bet aš dar nenumiriau. Noriu pasiimti šį lagaminą.

— Ir kam tau jo reikia? Čia tik mūsų darbeliai ir visoks šlamštas.

Jeigu seniai seniai jam būčiau papasakojusi visą tiesą arba būčiau daugiau šokusi, gėrusi ir dainavusi, gal dabar Žiuljenas matytų mane, o ne patikimą paprastą motiną. Jam patinka nepilnas mano variantas. Visada maniau, kad noriu būti mylima, noriu, kad manimi žavėtūsi. O dabar manau, jog turbūt norėčiau, kad mane pažintų.

— Tebūnie tai paskutinis mano noras.

Matau, sūnus nori man pasakyti, kad taip nekalbėčiau, bet bijo, kad neužlūžtų balsas. Jis atsikrenkščia.

— Įveikei anuos du kartus. Įveiksi ir vėl.

Abu žinome, kad tai netiesa. Aš visa kretanti, nusilpusi. Be medikų pagalbos negaliu nei miegoti, nei valgyti.

— Aišku, kad įveiksiu.

— Tik noriu, kad jaustumėisi saugi.

Nusišypsau. Amerikiečiai tokie naivūs.

Kitados ir aš buvau tokia optimistė, kaip jis. Maniau, kad pasaulis saugus. Bet taip buvo labai seniai.

— Kas toji Žiuljeta Gervais? — klausia Žiuljenas, ir mane nupurto, kai šį vardą išgirstu iš jo lūpų.

Užsimerkiau; pelėsiams ir ankstesniais gyvenimais atsiduodančioje tamsoje mano mintys skrieja praeitin tarsi lynu, permestu per metus ir žemynus. Prieš savo valią — o gal kaip tik mano valia, kas bežino? — prisimenu.

*Visoj Europoj gęsta žiburiai,
Ir per gyvenimą jų užžiebtų nebematysim.*
- SERAS EDVARDAS GRĖJUS APIE PIRMAJĄ PASAULINĮ KARĄ

*1939 m. rugpjūtis
Prancūzija*

Iš vėsios virtuvės tinkuotomis sienomis Viana Moriak išėjo į priešais namą augantį sodelį. Ši gražų vasaros rytą žydėjo visas Luaros slėnis. Vėjelis plaikstė baltas paklodes, o rožės lyg juoko pliūpsnis virto sena akmenine siena, slepiančia jos namus nuo kelio. Tarp žiedų dūzgė pora darbštuolių bičių; tolumoje ji išgirdo pukšintį traukinį, paskui — mielą garsą, mažos mergaitės juoką.

Sofi.

Viana nusišypsojo. Turbūt jos aštuonmetė dukra bėgioja po namus, vyniodama tėvą apie pirštą; jiedu rengiasi šeštadienio iškylai.

— Tavo dukra — tironė, — pareiškė tarpduryje pasirodęs Antuanas.

Jis priėjo arčiau, saulėje tviskėdamas pomada suteptais juodais plaukais. Šįryt Antuanas dirbo baldus — švitrinium popieriumi šlifavo kėdę, kuri ir taip buvo švelni kaip atlasas, — ir dabar vyro veidas ir pečiai buvo nugulti plonyčio medžio dulkių sluoksniu. Jis buvo nemenkas žmogus — aukštas ir plačiapetis, stambaus veido, apžėlusio tamsiais šereliais, kuriuos reikėjo nuolat kruopščiai prižiūrėti, kad netaptų barzda.

Antuanas ją apkabino ir priglaudė.

— Myliu tave, Vi.

— Ir aš tave myliu.

Ir tai buvo teisingiausias faktas pasaulyje. Jame ji mylėjo viską — vyro šypseną, tai, kaip jis bamba per miegus, kaip juokiasi nusičiaudėjęs ar duše traukia operų arijas.

Tą vyrą ji įsimylėjo prieš penkiolika metų mokyklos aikštelėje, dar nežinodama, kas toji meilė. Jis buvo jai pirmasis visomis prasmėmis — pirmasis bučinytis, pirmoji meilė, pirmasis meilužis. Viana tebuvo liesutė, nerangi, nerimastinga mergaitė, iš išgąščio mikčiojanti, o išsigąsdavo ji dažnai.

Mergaitė be motinos.

Dabar jau būsi suaugusi, pasakė Vianai tėvas, kai jie pirmą kartą įžengė į šį namą. Jai buvo keturiolika, akys užtinusios nuo ašarų, ir širdgėla tada atrodė nepakeliama. Akimirksniu šis namas iš šeimos vasarnamio pavirto į kažkokį kalėjimą. *Maman* buvo mirusi mažiau nei prieš dvi savaites, o *Papa* jau metęs tėvo pareigas. Iki atvykstant čia jis nebuvo paėmęs jos už rankos, nebuvo uždėjęs ant pečių rankos, net nepasiūlė nosinės ašaroms nusišluostyti.

B-bet aš tik mergaitė, pasakė ji.

Jau nebe.

Viana pažvelgė į jaunesniąją seserį Izabelę, kuri būdama ketverių tebečiulpė nykštį ir nė nenutuokė, kas vyksta. Izabelė nesiliovė klausinėti, kada *Maman* grįš namo.

Kai atsidarė durys, pasirodė aukšta, liesa moteris, kurios nosis buvo kaip čiaupo kaištis, o akys — mažos ir tamsios kaip razinos.

Tai čia tos mergaitės? — paklausė moteris.

Papa linktelėjo.

Jos jums nepridarys bėdų.

Viskas nutiko labai greitai. Iš tikrųjų Viana net nesuprato. *Papa* numetė dukras kaip nešvarius skalbinius ir paliko su nepažįstamąja. Mergaites skyrė toks didelis amžiaus skirtumas, tarsi jos būtų iš skirtingų šeimų. Viana norėjo paguosti Izabelę ir turėjo paguosti, bet jai

taip baisiai skaudėjo širdį, kad neįstengė apie nieką galvoti, ypač apie tokį užsispyrusį, nekantrų ir triukšmingą vaiką kaip Izabelė. Viana vis dar prisiminė pirmąsias čia praleistas dienas — Izabelė rėkia, o *Madame* lupa ją per užpakalį. Viana be paliovos prašė sesers liautis: *Dievuli, Izabele, baik spiegti. Daryk, ką ji sako*, bet ir ketverių Izabelė buvo sunkiai sutramdoma.

Vianą visa tai žudė — sielvartas mirus motinai, skausmas suvokus, kad tėvas ją paliko, staiga pasikeitęs gyvenimas ir iki šleikštulio varganas Izabelės vienišumas.

Vianą išgelbėjo Antuanas. Pirmą vasarą po mamos mirties jie tapo neišskiriami. Pas jį Viana rado priebėgą. Sulaukusi šešiolikos ji jau buvo nėščia, septyniolikos — ištekėjusi Sodų šeimininkė. Po dviejų mėnesių ji persileido ir kurį laiką jautėsi tarsi save praradusi. Niekaip kitaip nepasakysi. Ji įsisupo į širdgėlą, negalėdama rūpintis niekuo kitu — jau tikrai ne kaprizinga zirziančia šešiamete sesute.

Bet tai buvo seniai. Ne tokių prisiminimų jai norėjosi tokią gražią dieną kaip ši.

Ji prisiglaudė prie vyro, o pribėgusi dukrelė pranešė:

— Aš jau pasiruošusi. Eime.

— Na, — šypsodamasis atsakė Antuanas, — princesė pasiruošusi, vadinasi, turime keliauti.

Šypsodamasi Viana grįžo vidun ir nuo kabliuko prie durų pasiėmė skrybėlę. Šviesiaplaukė, žemuogėlės skruostais, porceliano plo numo oda Viana visada saugojosi saulės. Kol ji dėjosi plačiakraštę šiaudinę skrybėlę, ieškojo nėrinuotų pirštinaičių ir iškylos krepšio, Sofi ir Antuanas jau spėjo išeiti už vartų.

Viana juos pasivijo einančius žvyruotu taku, vedančiu nuo namų. Tako vos pakako automobiliui išsitekti. Aplink plytėjo akrai šienaujama pievų, gražiai žaliuojančių ir šen ten išmargintų raudonomis aguonomis ar mėlynomis rugiagėlėmis. Žaliavo ir miško lopai. Šiame Luaros slėnio kampelyje laukuose dažniau žėlė žolė, nei sirpo vynuogės. Nors nuo slėnio iki Paryžiaus buvo mažiau nei dvi valandos kelio traukiniu, čia jauteisi kaip kitame pasaulyje. Turistų slėnyje lankydavosi mažai; net vasarą.

Kartkartėmis praburgzdavo automobilis ar pravažiudavo dvi-ratis, kartais pradardėdavo jaučio traukiamas vežimas, bet kone visą kelią taku jie žingsniavo vieni. Jie gyveno beveik už mylios nuo Karivo, mažiau nei tūkstantį gyventojų turinčio miestelio, pagarsėjusio kaip Šv. Žanos d'Ark piligrimų stotis. Miestelyje nebuvo pramonės įmonės, mažai darbų, jei neminėsime dirbančiųjų oro uoste, Karivo pasididžiavime. Kito tokio nebuvo daugybės mylių spinduliu.

Miestelyje siauros, akmenimis grįstos gatvės vingiavo palei senus, vienas ant kito negrabiai suvirtusius kalkakmenio namus. Nuo akmeninių sienų byrėjo tinkas, aptrupėjusius lopus slėpė gebenės; dūlėjimas buvo nematomas, bet visada juntamas. Per šimtus metų miestelis buvo lopomas palaiptams — kreivos gatvės, nelygūs laiptai, aklagatviai. Akmeninius statinius gyvino spalvos — raudonos stoginės, apkraštuotos juodu metalu, geležiniai balkonai, puošti pelargonijomis, augančiomis terakotiniuose vazonuose. Akis paganyti galėjai visur — ir į pastelinių spalvų migdolinius sausainius, ir į karklų vytelių pintinėse sukrautus sūrius, kumpius ir *saucisson**, į dėžes spalvingų pomidorų, baklažanų ir agurkų. Šią saulėtą dieną kavinės buvo sausakimšos. Vyras sėdėjo prie metalinių stalelių, gėrė kavą, rūkė rudas suktines ir garsiai ginčijosi.

Karivo — įprasta diena. Ponas Lašo šlavė gatvę priešais savąjį *saladerie*** , ponis Klonė plovė savo skrybėlaičių parduotuvės vitriną, o pulkelis paauglių surėmė pečius vaikštinėjo po miestelį, spardydami šiukšles ir dalydamiesi cigarete.

Miestelio pakrašty jie pasuko prie upės. Ant kranto radusi žaliuojantį plotelį, Viana padėjo pintinę ir kaštainio pavėsyje patiesė paklotą. Iš pintinės ji ištraukė traškų ilgą batoną, gabalą sodraus skonio riebaus sūrio, du obuolius, kelias popieriaus plonumo skiautes *Bayonne* kumpio ir butelį *Bollinger*'36. Ji įpylė vyrui taurę šampano ir prisėdo šalia, o Sofi nubėgo prie upės.

Laikas slinko saulės įšildytų malonumų migloje. Jie kalbėjosi,

* Džiovinta dešra.

** Salotų užkandinė.

Lakštingala

juokėsi ir užkandžiavo. Dienai įpusėjus, kai Sofi nulėkė pasičiupusi meškerę, pindamas dukrai ramunių vainiką, Antuanas tarė:

— Greitai Hitleris mus visus įtrauks į karą.

Karas.

Tomis dienomis tik apie tai visi ir kalbėjo, o Viana nieko nenorėjo girdėti. Tik jau ne šią nuostabią vasaros dieną.

Ji prisidengė delnu akis ir žiūrėjo į dukrą. Už upės driekėsi kruopščiai, su meile įdirbtas žalias Luaros slėnis. Jokių tvorų, jokių ežių, tik mylios vilnijančių žalių laukų, medžių salelių, šen ten pasibarsčiusių akmeninių namukų ar daržinių. Ore sklandė mažutyčiai balti žiedeliai, panašūs į medvilnės kąšnius.

Viana pakilo ir suplojo delnais.

— Eikš, Sofi. Metas namo.

— Viana, negali šito nepaisyti.

— Ar pati turėčiau ieškoti bėdų? Kam? Juk esi tu, kad mus apgintum.

Šypsodamasi (galbūt per džiugiai) ji vėl sukrovė pintinę, surinko savo šeimą ir išvedė į žvyruotą taką.

Mažiau nei po pusvalandžio jie jau buvo prie tvirtų medinių Sodų vartų, prie akmeninio kaimo namelio, jos šeimai priklausančio tris šimtus metų. Nuo senumo įgavęs tuziną pilkų atspalvių, dviejų aukštų namelis buvo su žvelgiančiais į sodą langais, mėlynomis langinėmis. Du kaminus buvo apsivijusios gebenės, dengiančios ir žemiau sumūrytas plytas. Iš kadaise turėto sklypo dabar telikę septyni akrai žemės. Kiti du šimtai per du šimtmečius buvo parduoti; jos šeimos turtas vis menko. Vianai tų septynių akrų pakako per akis. Ji nė neįsivaizdavo, kad galima norėti daugiau.

Visiems suėjus vidun, Viana uždarė duris. Virtuvėje, virš viryklės, ant geležinių grotelių buvo sukabinti iš vario ir ketaus padirbinti puodai ir keptuvės. Nuleistos nuo lubų — nuo nepridengtų medinių sijų — džiūvo levandų, rozmarinų ir čiobrelių puokštės. Nuo senumo pažaliavusi varinė kriauklė buvo ganėtinai didelė mažam šuneliui išmaudyti.

Šen ten nuo sienų luposi tinkas, atskleisdamas per daugybę metų nugulusius skirtingų dažų sluoksnius. Kambaryje — eklektiškas baldų ir medžiagų derinys: gobelenu muštas minkštasuolis, Obiuso kilimai, senovinis kinų porcelianas, kartūnas ir drobė. Kai kurie ant sienų pakabinti paveikslai buvo puikūs, turbūt ir svarbūs, kai kurie mėgėjiški. Visą šią maišatį siejo prarasti pinigai ir turėtas skonis; kiek aptriušę, bet patogu.

Ji stabtelėjo salone, žvelgdama pro įstiklintas duris, vedančias į galinį kiemą, kur Antuanas supo Sofi jo sumeistrautose sūpuoklėse.

Viana atsargiai pakabino skrybėlę ant kabliuko prie durų ir užsirišo prijuostę. Kol Sofi ir Antuanas žaidė kieme, Viana virė vakarienę. Rožinę kiaulienos nugarinę ji įsuko į storai atpjautą kumpio riekę, surišo virvele ir apkepė karštame aliejuje. Kol kiauliena toliau kepė orkaitėje, gamino kitus patiekalus. Aštuntą valandą — pačiu laiku — Viana pakvietė visus vakarienės ir negalėjo suturėti šypsenos, klausydamasi trepsinčių kojų, besiliejančio pokalbio ir į grindis braukiamų kėdžių bildesio visiems sėdantis.

Sofi sėdėjo stalo gale, pasipuošusi ramunių vainiku, kurį Antuanas jai nupynė prie upės.

Viana atnešė padėklą, nuo jo kilo aromatingi garai — skrudintų bulvių patale puikavosi kepta kiauliena su traškiu kumpiu ir pikantiškame vyno padaže ruošti obuoliai. Šalia padėklo stovėjo dubuo su šviežiais žirniais, skęstanciais svieste, gardintame sode suskintais peletrūnais. Ir dar, savaime suprantama, buvo ilgas batonas, kurį Viana iškepė vakar rytą.

Kaip visada, Sofi čiauškęjo visą vakarienę. Ji buvo visai kaip teta Izabelė — liežuvio už dantų nenulaikanti mergaitė.

Kai galiausiai atėjo metas desertui — *ile flottante*, tirštame angliškame kreme plūduriuojančioms morengų salelėms, — prie stalo įsiviešpatavo palaiminga tyla.

— Na, — galiausiai pratarė Viana, pastumdama pustuštę deserto lėkštelę, — metas plauti indus.

— Oooi, *Maman*, — suverkšleno Sofi.

Lakštingala

— Jokių verkšlenimų, — pasakė Antuanas. — Tik jau ne tavo amžiaus.

Kaip kas vakarą, Viana su Sofi nuėjo į virtuvę ir stojusios į savo vietas — Viana prie gilios varinės kriauklės, o Sofi prie akmeninio stalviršio, — ėmė plauti ir šluostyti indus. Viana užuodė po namus pasklidusį saldžiai aštrų Antuano vakarinės cigaretės kvapą.

— *Papa* šiandien nesijuokė nė iš vienos mano istorijos, — pasakė Sofi, kai Viana sudėjo indus į nedažytas medines lentynas, pakabinatas ant sienos. — Jam kažkas negerai.

— Nesijuokė? Na, iš tiesų rimta priežastis nerimauti.

— Jis susirūpinęs dėl karo.

Karas. Ir vėl.

Viana išsiuntė dukrą iš virtuvės. Viršuje, Sofi miegamajame, ji sėdėjo ant dvigulės lovos, klausydamosi pižamą besivelkančios, dantukus besivalančios ir miegoti besirengiančios dukters čiauškėjimo.

Viana pasilenkė jos pabučiuoti, linkėdama labos nakties.

— Man baisu, — pasiskundė Sofi. — Ar tikrai bus karas?

— Nebijok, — atsakė Viana. — Tėtis mus apgins.

Ištarusi šiuos žodžius, ji prisiminė kitą metą, kai „nebijok“ jai pasakė mama.

Tada jos pačios tėvas ėjo į karą.

Sofi neatrodė įtikinta.

— Bet...

— Jokių „bet“. Nėra ko nerimauti. Dabar jau miegok.

Ji dar kartą pabučiavo dukrą, ilgėliau priglusdama lūpomis prie mažosios skruosto.

Viana nusileido laiptais ir išėjo į kiemelį už namo. Vakaras buvo tvankus, visur kvepėjo jazminais. Antuaną ji rado ant vienos iš pievelėje stovinčių išneštų metalinių kėdžių, kokios būna kavinėse; jis sėdėjo ištiesęs kojas, nepatogiai susikūprinęs ir pakrypęs ant šono.

Viana priėjo ir uždėjo ranką vyrui ant peties. Jis išpūtė dūmą ir vėl giliai užsitraukė cigaretės. Paskui pakėlė į ją akis. Mėnulio šviesoje

Kristin Hannah

vyro veidas atrodė blyškus, apgaubtas šešėlių. Beveik nepažįstamas. Antuanas įkišo ranką į liemenės kišenę ir ištraukė popieriaus lapelį.

— Viana, aš mobilizuojamas. Kartu su dauguma vyrų nuo aštuoniolikos iki trisdešimt penkerių.

— Mobilizuojamas? Bet... mes nekariaujame. Aš ne...

— Į tarnybą turiu prisistatyti antradienį.

— Bet... bet... tu paštininkas.

Antuanas ir toliau nenuleido nuo jos akių, ir staiga jai užėmė kvapą.

— Rodos, dabar aš — karys.

Viana šį tą žinojo apie karą. Gal ne apie ginklų žvangesį, dūmus ir kraują, bet apie padarinius. Nors ji gimė taikos metu, ankstyviausi prisiminimai sukosi apie karą. Prisiminė, kaip *Maman* verkė, atsi-sveikindama su *Papa*. Kaip norėjosi valgyti, kaip visada būdavo šalta. Bet geriausiai prisiminė tai, koks pasikeitęs tėtis grįžo namo, kaip jis šlubavo ir dūsavo, ir nuolat tylėjo. Tada pradėjo gerti, užsisklendė sa-vyje, nebepaisė šeimos. Paskui Viana prisiminė trankomas duris, pra-pliupstančius ginčus, galiausiai dingstančius nejaukioje tyloje, tėvų pasirinkimą miegoti atskiruose kambariuose.

Į karą išėjęs tėvas buvo kitoks nei tas, kuris grįžo namo. Viana stengėsi būti jo mylima; labai stengėsi ir toliau jį mylėti, bet galiausiai ir viena, ir kita tapo neįmanoma. Per visus tuos metus, kai jis išvežė ją į Karivo, Viana susikūrė savo gyvenimą. Ji siuntė tėvui atvirukus Ka-lėdų ir gimtadienio proga, bet pati iš jo niekada nieko negaudavo; jie retai kada kalbėdavosi. O ką ir begalėjo vienas kitam pasakyti? Kitaip nei Izabelė, kuri, rodos, niekaip negalėjo susitaikyti su tiesa, Viana suprato ir susitaikė, kad mirus mamai jų šeima negrįžtamai suiro. Jis paprasčiausiai buvo žmogus, atsisakęs būti tėvu savo vaikams.

— Žinau, kaip tave baugina karas, — pratarė Antuanas.

— Mažino gynybinė linija atlaikys, — pasakė ji, stengdamasi kalbėti įtikinamai. — Kalėdoms grįši namo.

Mažino linija — mylių mylios betoninių sienų, ginklų ir bari-

kadų, juosiančių Vokietiją po Didžiojo karo ir saugančių Prancūziją. Vokiečiai negalėjo pro ją prasilaužti.

Antuanas ją apkabino. Jazminų aromatas svaigino, ir Viana staugo suprato, kad nuo šiol, be jokių abejonių, vos užuodusi jazminus, prisimins šį atsisveikinimą.

— Myliu tave, Antuanai Moriakai, ir lauksiu grįžtančio namo, pas mane.

Jau vėliau ji neprisiminė, kaip jiedu nuėjo vidun, užlipo laiptais, kaip atsigulė, vienas kitą nurengė. Tik prisiminė save nuogą jo glėbyje, prisiminė, kaip vyras ją mylėjo taip, kaip niekada anksčiau to nebuvo daręs — karštai, godžiai bučiuodamas, prisiminė rankas, kurios apsikabinusios, rodėsi, taikosi ją suplėšyti.

— Tu stipresnė, nei manai esanti, Vi, — pasakė Antuanas, kai jie tyliai gulėjo vienas kito glėby.

— Ne, — sušnabždėjo ji per tyliai, kad jis išgirstų.

Kitą rytą Viana norėjo išlaikyti Antuaną lovoje visą dieną, gal net įtikinti, kad jiems reikėtų susikrauti krepšius ir naktį pabėgti kaip vagims.

Bet kur jie bėgtų? Karas kybo virš visos Europos.

Baigdamą ruošti pusryčius ir plauti indus, ji pajuto kaukolės apačioje tvinkčiojantį skausmą.

— Mama, tu nusiminusi, — pratarė Sofi.

— Kaip galiu būti nusiminusi tokią nuostabią vasaros dieną, kai ketiname aplankyti geriausius savo bičiulius? — Viana kiek per linksmai nusišypsojo.

Jau išėjusi pro lauko duris ir stovėdama po viena iš obelių priekiniame kiemelyje, ji suprato esanti basa.

— Mama, — nekantravo Sofi.

— Ateinu, — pasakė ji, eidama paskui dukrą kiemeliu, pro seną karvelidę (dabar čia — pašiūrė), pro tuščią daržinę.

Sofi atidarė galinius vartelius ir nubėgo į gražiai prižiūrimą kaimynų kiemą, link nedidelio akmeninio namelio mėlynomis langinėmis.

Lakštingala

Sofi pabeldė kartelį, nesulaukė atsakymo ir įėjo vidun.

— Sofi! — griežtai pašaukė Viana, bet jos šuktelėjimas nuėjo vėjais.

Artimos bičiulės namuose geros manieros nereikalingos, o Rašelė de Šamplen jau penkiolika metų buvo geriausia Vianos draugė. Jos susipažino praėjus vos mėnesiui po to, kai *Papa* taip gėdingai nu-metė savo vaikus Soduose.

Nuo tada jos ir suėjo; Viana — silpnutė, išblyškusi, nervinga, Rašelė — aukšta kaip berniukas, su antakiais, želiančiais greičiau nei sklinda paskalos, kalbanti į rūko sireną panašiu griausmingu balsu. Iki susitikdamos abi buvo pašalietės. Mokykloje jiedvi tapo neišskiriamos ir nuo tada bičiuliavosi visus tuos metus. Kartu studijavo universitete, abi tapo mokytojomis. Net nėščios vaikščiojo vienu metu. Ir dabar vietinėje mokykloje abi mokytojavo gretimose klasėse.

Atvirame tarpduryje Rašelė pasirodė laikydama glėbyje nauja-gimį sūnų Arielį.

Jos apsikeitė žvilgsniais. Tuose žvilgsniuose buvo viskas, ką šios moterys jautė ir ko bijojo.

— Manau, šiandien reikėtų išgerti vyno, kaip sakai? — pratarė Rašelė.

— Mažų mažiausiai vyno.

Viana nusekė paskui draugę į nedidelį, labai šviesų ir itin tvar-kingą kambarį. Paprastą medinį stalą puošė vaza su puokšte lauko gėlių, aplink stalą buvo sustatytos prie jo nederančios kėdės. Valgo-mojo kampe stovėjo odinis lagaminas, ant jo buvo uždėta ruda fetri-nė skrybėlė, kurią labai mėgo Rašelės vyras Markas. Rašelė pripylė dvi taures baltojo vyno ir paėmė porcelianinę lėkštelę su kanelėmis. Tada moterys išėjo į kiemą.

Mažame sodelyje už namo, palei ligustrų gyvatvorę, augo rožės. Akmenimis grįštoje aikštelėje kiek nelygiai stovėjo staliukas ir ketu-rios kėdės. Nuo kaštainio šakų kaboją nuleisti senoviniai žibintai.

Viana paėmė kanelę ir atsikando, skonėdamasi vanile kvepian-čiu kremu ir lengvai karstelinčiu tamsesniu traškiu kepinio viršumi. Ji atsisėdo.

Rašėlė įsitaisė priešais, rankose laikydama miegantį kūdikį. Rодėsi, kad tarp jųdviejų nusidriekusiyoje tyloje tilpo visos jų baimės ir nuogaštavimai.

— Vis galvoju, ar jis pažins savo tėvą, — pasakė Rašėlė, žvelgdama į kūdikį.

— Jie bus pasikeitę, — išmintingai atsakė Viana.

Jos tėvas dalyvavo Somos mūšyje, kur galvas padėjo daugiau nei trys ketvirčiai milijono vyrų. Saujelė likusių gyvų namo parnešė gandus apie vokiečių žiaurumus.

Rašėlė priglaudė prie peties kūdikį ir ramindama paglostė jam nugarę.

— Markas prastai keičia vystyklus. O Ariui patinka miegoti mūsų lovoje. Manau, dabar viskas bus gerai.

Viana pajėgė nusišypsoti. Šis pokštas — menkniekis, bet vis tiek pasidarė lengviau.

— Antuano knarkimas — kaip rakštis uodegoj. Dabar turėčiau gerai išsimiegoti.

— Ir vakarieni galėsime valgyti be lukštų virtus kiaušinius.

— Ir skalbinių bus perpus mažiau, — pasakė Viana, o tada ėmė ir užsikirto. — Rašele, nesu tokia stipri, kad ištvėčiau.

— Aišku, kad esi. Kartu viską įveiksime.

— Kol nepažinojau Antuano...

Rašėlė atsainiai numojo ranka:

— Žinau. Žinau. Buvai liesa kaip kartis, susinervinusi pradėdavai mikčioti, buvai viskam alergiška. Žinau. Pati šalia buvau. Bet dabar viskas baigėsi. Būsi stipri. Žinai kodėl?

— Kodėl?

Rašėlės šypsena išbluko.

— Žinau, esu didelė kaip paminklas, visi man nuolat tai sako, kai perku liemenėlę ar kojines, bet jaučiu, kad... šitai mane pribaigs, Vi. Ir man kartais reikės į tave atsiremti. Na, ne visu svoriu, aišku.

— Vadinasi, negalime palūžti abi vienu metu.

— *Voilà*, — atsakė Rašėlė. — Koks mūsų planas? Ar gersime konjaką, ar džiną?

Lakštingala

— Dar tik dešimta ryto.

— Tu teisi. Žinoma. *Prancūziškasis* 75; kokteilis.

Kai Viana nubudo antradienio rytą, pro langą tvieskė saulė, laukuodama medines lubų sijas.

Antuanas sėdėjo prie lango pastatytame supamajame riešutmedžio krėsle, kurį pats padirbo per antrą Vianos nėštumą. Ne vienus metus tasai tuščias supamasis krėslas iš jų tyčiojosi; ilgus persileidimų metus, kaip dabar ji juos pavadintų. Nykuma vaisingoje žemėje. Per ketverius metus prarastos trys gyvybės; vos girdimi trūkčiojantys širdelių dūžiai, pamėlusios rankutės. O paskui — stebuklas, išgyvenęs kūdikis. Sofi. To krėslo medienos įrantose glaudėsi liūdni maži vaiduokliukai, bet buvo ir gražių prisiminimų.

— Gal tau reikėtų išvežti Sofi į Paryžių, — pasakė Antuanas, kai ji atsisėdo. — Žiuljenas tau padėtų.

— Mano tėvas gana aiškiai parodė, ką mano apie gyvenimą su dukromis. Negaliu tikėtis šilto priėmimo.

Viana nusimetė antklodę ir basas kojas nuleido ant nudėveto kilimėlio.

— Ar laikysiesi?

— Mums su Sofi viskas bus gerai. Vis tiek ilgai netrukęs grįši namo. Mažino linija atlaikys. Viešpats mato, vokiečiai mums — ne varžovai.

— Tik labai negerai, kad ginklais jiems neprilygstame. Iš banko atsiėmiau visus pinigus. Čiužinyje yra šešiasdešimt penki tūkstančiai frankų. Leisk juos išmintingai, Viana. Pridėjus mokytojos atlyginimą, turėtų pakakti tikrai ilgam.

Ją suėmė panika. Juk labai menkai teišmanė apie finansus. Juos tvarkė Antuanas.

Jis iš lėto atsistojo ir ją apkabino. Viana norėjo supilti į butelį šios saugios akimirkos jausmą, kad paskui, kai lūpas džiovins vienatvė ir baimė, galėtų iš jo atsigerti.

Prisimink, pagalvojo. Prisimink neklusniuose plaukuose įkliuvusią šviesą, meilę rudose akyse, suskirdusias lūpas, bučiavusias vos prieš valandą, kai dar buvo tamsu.

Pro atvirą langą jiems už nugarų Viana išgirdo lėtą, tolygų keliu risnojančio arklio klik klok klik klok ir vežimo dardėjimą.

Tai ponas Kiljenas traukia į turgų — veža parduoti gėles. Jeigu dabar ji būtų kieme, jis sustotų, padovanotų gėlę ir pasakytų, kad gėlė jos grožiui neprilygsta, tada ji nusišypsotų, pasakytų *merci* ir pasiūlytų jam ko nors išgerti.

Viana nenorom atšlijo nuo vyro. Ji priėjo prie medinės spintelės, iš mėlyno keraminio ąsočio įpylė į dubenį drungno vandens ir nusi-prausė veidą. Už drobinių baltai auksinių užuolaidų esančioje nišoje, jiems atstojančioje drabužinė, ji užsisegė liemenėlę, užsimovė nėri-niuotas kelnaites ir užsirišo keliaraiščius. Užsitraukusi šilkines koji-nes, prisegė jas prie keliaraiščių, tada apsilviko medvilninę suknelę su diržu ir plačia languota apykakle. Atitraukusi užuolaidas ir atsigręžu-si, ji pamatė, kad Antuano jau nėra.

Paėmusi rankinę, nuėjo koridoriumi pas Sofi. Dukros kambarys kaip ir jų buvo nedidelis, su gerokai nuožulniomis lubomis ir medi-nėmis sijomis, plačių lentų grindimis ir į sodą žvelgiančiu langu. Visą kambario erdvę užėmė geležinė lova, naktinis staliukas su sena lem-pute ir mėlynai dažyta spinta. Sienas puošė Sofi piešiniai.

Viana atidarė langines, ir kambarį užtvindė šviesa.

Kaip paprastai nutinka karštais vasaros mėnesiais, naktį Sofi buvo nuspyrusi ant grindų antklodę. Paspauistas po smakriuku mie-gojo rožinis minkštas meškiukas *Bebe*.

Viana paėmė meškiuką ir įsižiūrėjo į suveltą, numyluotą jo snu-kutį. Praėjusiais metais *Bebe* liko pamirštas lentynoje prie lango, nes Sofi žaidė naujesniais žaislais.

Dabar *Bebe* sugrįžo.

Viana pasilenkė pabučiuoti dukters skruosto.

Sofi apsivertė ant nugaros ir sumirksėjo nubudusi.

— Mama, nenoriu, kad tėtis išeitų, — sušnabždėjo.

Lakštingala

Mergaitė ištiesė ranką į *Bebe* ir, galima sakyti, traukte jį ištraukė Vianai iš rankų.

— Žinau, — atsiduso Viana. — Žinau.

Viana priėjo prie spintos ir išėmė Sofi mėgstamiausią jūreivišką suknelę.

— Ar galiu užsidėti ramunių karūną, kurią man nupynė tėtis?

Sumaigyta ramunių „karūna“ gulėjo ant naktinio stalelio, smulkios gėlytės buvo nuvytusios. Viana atsargiai paėmė vainikėlį ir uždėjo dukrai ant galvos.

Vianai atrodė, kad ji laikosi gerai, bet tik tol, kol įžengė į kambarį ir pamatė Antuaną.

— *Papa?* — Sofi nedrąsiai palietė apvytusį ramunių vainiką. — Nevažiuok.

Antuanas atsiklaupė ir apkabino Sofi.

— Turiu būti kareivis, kad jūs su *Maman* jaustumėtės saugios. Bet aš grįšiu tau nė nemirktelėjus.

Viana išgirdo, kaip užlūžo jo balsas.

Sofi pasitraukė. Ramunių vainikas nuslydo ant šono.

— Prižadi, kad grįši namo?

Pro nuoširdų dukters veidelį Antuanas pažvelgė į neramias Vianos akis.

— *Oui**, — galiausiai atsakė.

Sofi linktelėjo.

Išėję iš namų visi trys tylėjo. Susikibę už rankų jie pakilo kalvele prie pilkos medinės daržinės. Visą kalvą buvo apžėlusios kelius siekiančios viksvos, iš visų pusių vešėjo šieno vežimų dydžio alyvų krūmai. Vianos prarastus vaikelius šiam pasauliui priminė trys balti kryželiai. Šiandien ji į juos visai nežiūrėjo. Dabar ir taip labai sunku ant širdies — neužkrausi dar ir tų prisiminimų svorio.

Daržinėje stovėjo jų senas žalias „Renault“. Visiems susėdus į automobilį, Antuanas užvedė variklį, atbulas išriedėjo iš daržinės ir

* Taip.

parudusiais negyvų viksvų kaspinais išvažiavo į kelią. Viana žiūrėjo pro nedidelį apdulkėjusį langelį, stebėdama pažįstamais vaizdais pro šalį lekiantį žalią slėnį: raudonų čerpių stogai, akmeniniai nameliai, šienaujamos pievos ir vynuogių laukai, ožekšnių giraitės.

Labai greitai jie atvažiavo į geležinkelio stotį netoli Tūro.

Peronas buvo pilnas lagaminais nešinių jaunų vyrų; moterys juos bučiavo atsiveikindamos, vaikai verkė.

Ištisa vyrų karta vyko į karą. Ir vėl.

Negalvok apie tai, paliepė sau Viana. Neprisimink, kas buvo aną kartą, kai vyrai parklibikščiavo namo apdegusiais veidais, be rankų ir be kojų...

Viana įsikibo vyrui į ranką, Antuanas nupirko bilietus ir vedėsi jas į traukinį. Trečios klasės vagonė — čia buvo dusinamai tvanku, žmonės susikimšę kaip meldai pelkėje — ji sėdėjo tiesi kaip styga, tebelaikydama vyro ranką, ant kelių pasidėjusi rankinuką.

Pasiekę tikslą išlipo gal tuzinas vyrų. Viana, Sofi ir Antuanas nusėkė paskui kitus akmenimis grįsta gatve į nuostabų kaimą, panašų į kitas mažas Tureno bendruomenes. Kaip gali būti, kad prasideda karas, kad šis žavus miestelis su vešinėiomis gėlėmis ir trupaneiomis sienomis renka mūšiams karius?

Antuanas timpltelėjo ją už rankos vesdamasis toliau. Ir kada ji sustojo?

Priekyje matėsi akmeninėse sienose ką tik įrengti aukšti geležiniai vartai. Už jų — eilės laikinų būstų.

Vartai atsidarė. Atvykusių naujokų išėjo pasitikti raitas karys; sulig kiekvienu žirgo žingsniu girgždėjo odinis balnas; raitelio veidas buvo dulkėtas ir įraudęs nuo kaitros. Jis įtempė vadeles, ir žirgas sustojo atmetęs galvą, prunkšdamas. Virš galvų praužė lėktuvas.

— Vyrai, — kreipėsi karys. — Paruoškite leitenantui dokumentus štai ten, prie vartų. Dabar pat. Pirmyn.

Antuanas pabučiavo Vianą taip švelniai, kad jai norėjosi verkėti.

— Myliu tave, — pasakė priglaudęs lūpas.

Lakštingala

— Ir aš tave myliu, — pratarė Viana, bet visada atrode tokie reikšmingi šie žodžiai dabar buvo visiškai menki. Ką reiškia meilė prieš karą?

— Ir aš, tėti. Ir aš! — verkė Sofi, puldama jam į glėbį.

Jie dar kartą visi apsikabino kaip šeima, paskui Antuanas pasitraukė.

— Sudie, — pratarė.

Viana neįstengė jam atsakyti. Ji žiūrėjo, kaip jis nueina, kaip įsilieja į besijuokiančių, besikalbančių jaunų vyrų būrį, tapdamas vienu iš jų. Dideli geležiniai vartai garsiai užsitrenkė, žvangantis metalas suvirpino įkaitusį dulkėtą orą; Viana ir Sofi stovėjo vienos vidury gatvės.

1940 m. birželis
Prancūzija

Mišku apaugusios sodriai žalios kalvos vidury stovėjo viduramžių vila. Ji buvo panaši į konditerio vitrinos puošmeną — karamelinę pilį su cukraus langais ir cukruotų obuolių spalvos langinėmis. Apačioje, tamsiai mėlyname ežere, atsispindėjo debesys. Vilos gyventojai ir, svarbiausia, jų svečiai galėjo vaikštinėti po išpuoselėtus sodus, aptarinėdami tik tam tikrus deramus klausimus.

Pagal etiketą įrengtame valgomajame, už balta staltiese uždengto stalo, prie kurio lengvai išsiteko dvidešimt keturi svečiai, tiesi, aukštai iškelta galva sėdėjo Izabelė Rosinjol. Šiame kambaryje viskas buvo šviesu. Sienos, grindys ir lubos iš austrių spalvos akmens. Arkinės lubos — kone dvidešimties pėdų aukščio. Šiame šaltame kambaryje viskas skambėjo kur kas stipriau — garsas čia buvo užsipeistas kaip ir patys gyventojai.

Gale stalo stovėjo madam Diufo; ji vilkėjo griežto kirpimo juodą suknelę su iškirpte, atidengiančia šaukšto dydžio įdubą ilgo kaklo apačioje. Vienintelis papuošalas — sagė su deimantu (tik vienas geras papuošalas, panelės, beje, parinktas labai kruopščiai; atminkite, kalba viskas, o pigumas rėkia užvis garsiausiai). Siaurą jos veidą buku smarku rėmino garbanėlės, aiškiai pašviesintos peroksidu, todėl norimo jaunystės išpūdžio jai nelabai pavyko pasiekti.

— Visa gudrybė, — kalbėjo ji taisyklingai ir aiškiai, išlavintu balsu, — vykdant užduotį likti absoliučiai ramiai ir niekuo neišsiskirti.

Lakštingala

Visos prie stalo sėdinčios merginos vilkėjo puikiai sukirptus mėlynus vilnonius švarkelius ir sijonėlius; tokia buvo mokyklos uniforma. Žiemą — visai neblogai, bet šią kaitrią birželio popietę toks kostiumas buvo nepakenčiamas. Izabelė juto, kaip ją pila prakaitas, ir šio aitraus tvaiko negalėjo įveikti net muilas, kad ir kiek į jį dėtum levandų.

Ji žiūrėjo į nenuluptą apelsiną, padėtą Limožo porceliano lėkštės viduryje. Iš abiejų lėkštės pusių atitinkama tvarka buvo išdėlioti stalo įrankiai. Šakutė salotoms, šakutė antrajam patiekalui, peilis, šaukštas, peilis sviestui, šakutė žuviai. Taip be galo, be krašto.

— Na, — pratarė madam Diufo, — paimkite reikiamą stalo įrankį — ramiai, *s'il vous plaît*, ramiai — ir visos nulupkite savo apelsiną.

Izabelė paėmė šakutę ir pamėgino įbesti aštrius dantukus į storą žievę, bet apelsinas išslydo ir nuriedėjęs atsitrenkė į paausuetą lėkštės kraštelį, subarškindamas porcelianą.

— *Merde**, — sumurmėjo ji čiupdama apelsiną, kol šis nenukrito ant grindų.

— *Merde?* — šalia jos išdygo madam Diufo.

Izabelė pašoko nuo kėdės. *Mon Dieu*, toji moteris šliaužia lyg angis nendrėse.

— Atsiprašau, madam, — pratarė Izabelė, padėdama apelsiną į vietą.

— Madmuazele Rosinjol, — pasakė madam. — Kaip gali būti, kad malonėjote pas mus mokytis dvejus metus ir tiek mažai išmokote?

Izabelė ir vėl smeigė į apelsiną šakutę. Negrakštus, bet veiksmingas judesys. Tada ji nusišypsojo madam ir tarė:

— Apskritai, madam, mokinio negebėjimas išmokti yra mokytojo negebėjimas mokyti.

Visos prie stalo užkando žadą.

— Oo, — atsakė madam. — Vadinasi, mes esame priežastis, dėl kurios vis dar nemokate tinkamai suvalgyti apelsino.

* Necenzūrinis prancūziškas žodis, atitinkantis lietuvių „šūdas“.

Izabelė pamėgino įveikti žievele — per smarkiai, per greitai. Sidabriniai asmenys nuslydo nuo susiraukšlėjusios žievės ir sudzingsėjo, kliudydami porceliano lėkštę.

Madam Diufo ištiesė gyvatišką ranką ir pirštais apsvijio Izabelės riešą.

Už stalo sėdinčios merginos jas stebėjo.

— Merginos, dabar — mandagus pašnekesys, — paliepė madam, šypsodamasi plonomis lūpomis. — Niekas nenori pietauti su statula.

Gavusios signalą, mokinės ėmė tyliai šnekučiuotis apie tai, kas Izabelei buvo nė motais. Sodo darbai, oras, mada. Tai moterims deramos temos. Izabelė išgirdo, kaip mergina šalia jos tyliai pasakė:

— Man labai patinka Alansono nėriniai, o tau?

Izabelei teliko klausytis, kad nerėktų.

— Madmuazele Rosinjol, — vėl kreipėsi madam. — Eisite pas madam Alar ir jai pasakysite, kad mūsų eksperimentas baigtas.

— Ką tai reiškia?

— Ji supras. Eikite.

Izabelė greitai pakilo nuo stalo, kad tik madam nepersigalvotų.

Madam susiraukė iš nepasitenkinimo, išgirdusi, kaip garsiai kėdės kojos perbraukė per akmenines grindis.

Izabelė nusišypsojo.

— Žinote, aš tikrai nemėgstu apelsinų.

— Nejaugi? — sarkastiškai paklausė madam.

Izabelei norėjosi bėgti iš tvankaus kambario, bet ji jau ir taip buvo prisivirusi košės, todėl prisivertė eiti lėtai, atlošusi pečius, iškėlusį smakrą. Priėjusi laiptus, kuriais prireikus būtų galėjusi nulipti ant galvos užsikrovusi tris knygas, ji apsidairė į abi puses, pamatė esanti viena ir nulėkė apačion.

Apačioje, koridoriuje, sulėtino žingsnį ir išsitiesė. Kol priėjo direktorės kabinetą, vėl kvėpavo tolygiai ir ramiai.

Izabelė pabeldė.

Išgirdusi griežtą „įeikite“, atidarė duris.

Lakštingala

Madam Alar sėdėjo už auksu apkraštuoto raudonmedžio stalo. Akmeninės kambario sienos buvo nukabinėtos viduramžių gobelenais, o arkinis angliško kristolo langas žvelgė į sodus, kurie buvo taip apkarpyti ir išdailinti, kad labiau priminė meno, o ne gamtos kūrinį. Net paukščiai čia retai kada nutūpdavo; jie, be abejo, pajusdavo troškią atmosferą ir nuskrisdavo sau.

Izabelė atsisėdo ir akimirksniu per vėlai susivokė, kad kėdės jai niekas nepasiūlė. Mikliai vėl atsistojo.

— *Pardon, madam.*

— Sėskitės, Izabele.

Ji atsisėdo, kuo gražiausiai suglaudė kulkšnis, susinėrė rankas, kaip ir dera tikrai panelei.

— Madam Diufo prašė jums pasakyti, kad eksperimentas baigtas.

Madam paėmė vieną Murano parkerių, gulinčių ant stalo, ir pastukseno į jį.

— Izabele, kodėl jūs čia?

— Nekenčiu apelsinų.

— Atsiprašau?

— Ir jeigu aš *valgyčiau* apelsiną, nors, atvirai kalbant, madam, kodėl turėčiau, jei apelsinų nemėgstu, tai valgyčiau rankomis, kaip amerikiečiai. Tiesą sakant, kaip visi. Ar valgant apelsiną reikia peilio ir šakutės?

— Klausiau, kodėl jūs šioje mokykloje.

— Aa. Štai kaip. Na, Avinjono Šventosios Širdies vienuolynas mane pašalino. Galėčiau pridurti, kad už nieką.

— O seserys pranciškonės?

— Aa. Jos turėjo dėl ko mane pašalinti.

— O toji mokykla, kurią lankėte dar anksčiau?

Izabelė nežinojo, ką atsakyti.

Madam padėjo parkerį.

— Jums jau beveik devyniolika.

— *Oui, madam.*

— Manau, jums metas išeiti.

Izabelė atsistojo.

— Ar turėčiau grįžti į apelsino pamoką?

— Jūs ne taip supratote. Norėjau pasakyti, kad turėtumėte išeiti iš mokyklos, Izabele. Juk aišku, kad jums neįdomu tai, ko mes jus mokome.

— Kaip valgyti apelsiną, kada galima užsidėti sūrio ir kas svarbesnis — antrasis hercogo sūnus ar dukra, kurie nieko nepaveldės, ar kokios nors nežinomos šalies ambasadorius? Madam, neįau nežinote, kas dedasi pasaulyje?

Nors Izabelė buvo pasislėpusi giliame kaime, ji žinojo. Net čia, už gyvatvorių barikadų, terorizuojama mandagybių, ji žinojo, kas dedasi Prancūzijoje. Vakaraus, kai jos mokslo draugės eidavo miegoti, ji sėdėdavo iki išnaktų savo vienuoliškoje celėje klausydama BBC, transliuojamo per nelegalų radiją. Prancūzija prisidėjo prie Britanijos ir paskelbė Vokietijai karą; Hitleris veržiasi pirmyn. Visoje Prancūzijoje žmonės prisikaupė maisto atsargų, užsikabino šviesos nepralaidžiančias langines, išmoko gyventi kaip kurmiai — tamsoje.

Jie ruošėsi, nerimavo, o paskui... nieko.

Mėnuo po mėnesio nieko nevyko.

Iš pradžių visi tegalėjo kalbėti apie Didįjį karą ir netektis, kurias patyrė tiek daug šeimų, bet slinko mėnesiai, o apie karą visi tik *kalbėjo*, Izabelė girdėjo, kaip mokytojos ją vadina *drôle de guerre*, netikru karu. Tikras siaubas Europą purto kažkur kitur, Belgijoje, Olandijoje, Lenkijoje.

— Izabele, ar karo metu geros manieros nesvarbu?

— *Dabar* jos nesvarbu, — impulsyviai atsakė Izabelė ir jau po akimirkos pasigailėjo, kad nepatylėjo.

Madam atsistojo.

— Mūsų mokykla tikrai nebuvo jums tinkama vieta, bet...

— Mano tėvas įkištų mane bet kur, kad tik manimi atsikratytų, — rėžė ji.

Izabelei buvo mieliau drėbti tiesą, nei klausytis naujų melų. Daugelyje mokyklų ir vienuolynų, kuriuose gyveno daugiau nei de-

Lakštingala

šimt metų, ji išmoko daugybę pamokų, bet svarbiausia — suprato, kad reikia pasikliauti tik savimi. Tikrai ne tėvu ar seserimi.

Madam pažvelgė į Izabelę. Jos šnervės vos pastebimai virpėjo, vadinasi, stengiasi būti mandagi, bet vis dėlto skaudžiai viskam nepitaria.

— Vyrui sunku netekti žmonos.

— Mergaitei sunku netekti motinos, — ji maištingai nusišypsuoja. — O aš netekau abiejų tėvų, juk taip? Vienas mirė, o kitas atgręžė man nugarą. Negaliu pasakyti, kas skaudina labiau.

— *Mon Dieu*, Izabele, neįsivaizduoju, kaip turite sakyti tai, ką galvojate?

Izabelė šios kritikos klausėsi visą gyvenimą, bet kodėl reikia laikyti liežuvį už dantų? Šiaip ar taip, vis tiek niekas jos nesiklauso.

— Taigi išvyksite šiandien. Išsiųsiu jūsų tėvui telegramą. Tomas jus nuveš į geležinkelio stotį.

— Šįvakar? — Izabelė sumirksėjo. — Bet... *Papa* manęs nenorės.

— Aha. Pasekmės, — pratarė madam. — Gal dabar suprasite, kad apie jas reikia pagalvoti.

Izabelė ir vėl viena važiavo traukiniu, nežinodama, kaip bus sutikta.

Pro purviną, dėmėtą langą ji žvelgė į mirguliuojantį žalią peizažą — šienaujamos pievos, raudoni stogai, akmeniniai nameliai, pilki tiltai, arkliai.

Viskas atrodė lygiai taip pat kaip visada, ir ją tai stebino. Artinosi karas, ir jai atrodė, kad šitai kažkaip paženklinys kaimo kraštovaizdį, pakeis žolės spalvą, pražudys medžius ar išbaidys paukščius, bet dabar, sėdėdama į Paryžių pūškuojančiame traukinyje, Izabelė matė, kad viskas atrodo įprastai.

Plačiau išdrikusioje Liono stotyje sušvokštės ir išspjovęs dūmų kamuolį, traukinys sustojo. Izabelė paėmė iš po kojų nedidelį lagaminėlį ir užsikėlė jį ant kelių. Stebėdama pro šalį einančius keleivius, lipančius iš vagono, ji vėl prisiminė taip uoliai vengtą klausimą.

Papa.

Izabelei norėjosi tikėti, kad tėvas jos laukia namuose, kad pagaliau jis išties rankas ir mylinčiu balsu ištars jos vardą, kaip tardavo *anksčiau*, kai mama buvo tarsi klijai, laikę juos visus draugėj.

Ji pažvelgė į nutrintą lagaminą.

Toks mažas.

Dauguma jos lankytojų mokyklų mergaičių atvykdavo su visom kolekcijom lagaminų, perjuostų odiniais diržais, nusagstyto varinėmis vinutėmis. Ant stalų jos laikydavo nuotraukas, ant naktinių staliukų — mielus niekučius, stalčiuose — albumus.

Izabelė turėjo vienintelę įrėmintą moters nuotrauką; tą moterį ji norėjo prisiminti, bet negalėjo. Kai labai stengdavosi, teišryškėdavo migloti verkiančių žmonių vaizdiniai, galvą purtantis gydytojas ir mama, kažką sakanti apie tai, jog reikia tvirtai laikytis įsikibus sesers rankos.

Tarsi tai padėtų. Viana taip pat greitai paliko Izabelę, kaip ir *Papa*.

Ji susivokė, kad vagonė liko visai viena. Pirštinėtoje rankoje spausdama lagaminą, pakilo iš vietos ir išlipo iš vagono.

Peronai buvo pilni žmonių. Eilėmis stovėjo traukiniai, visur buvo daugybė dūmų, kamuoliais kylančių aukštyn, iki pat arkinių lubų. Kažkur suspiegė švilpukas. Pradėjo suktis dideli geležiniai ratai. Po kojomis drebėjo peronas.

Tėvas išsiskyrė iš visos minios.

Izabelė pamatė, kad ją pastebėjęs jis susierzino — tėvo veido bruožus pakeitė nuožmus ryžtas.

Jis buvo aukštas, mažiausiai šešių pėdų ir dviejų colių, bet Didysis karas jį prilenkė prie žemės. Ar bent jau taip Izabelė prisiminė kadaise girdėjusi. Platūs jo pečiai sukumpo, tarsi galvoti apie laikyseną būtų per didelė prabanga, kai galvoje visko tiek daug. Skystėjantys plaukai buvo žili, susivėlę. Plati nosis suplota kaip mentelė, lūpos siauros, kaip pavėluotai atėjusi mintis. Šią kaitrią vasaros dieną jis vilkėjo suglamžytais baltais marškiniais atraitotomis rankovėmis,

Lakštingala

apspurusią apykaklę juosė laisvai surištas kaklaraištis, o velvetines kelnes reikėjo skalbti.

Ji stengėsi atrodyti... subrendusi. Gal to tėvas iš jos ir norėjo.

— Izabele.

Ji abiem rankomis gniaužė lagamino rankeną.

— *Papa.*

— Tai iš dar vienos išspyrė.

Izabelė linktelėjo, sunkiai rydama gerklėje įstrigusį gumulą.

— Kaip šiais laikais rasime kitą mokyklą?

Dabar metas pradėti.

— Aš... noriu gyventi su tavimi, *Papa.*

— Su manimi? — jis suirzo ir nustebo.

Nejau nėra normalu, kad mergina nori gyventi su tėvu?

Ji žengė žingsnį arčiau tėvo.

— Galėčiau dirbti knygyne. Nesipainiočiau tau po kojom.

Izabelė giliai įkvėpė laukdama. Staiga paaštrėjo visi garsai. Ji girdėjo einančius žmones, po jų kojomis dūsaujančius peronus, virš galvų sparnais plakančius balandžius, verkiantį kūdikį.

Žinoma, Izabele.

Grįžk namo.

Tėvas pasipiktinęs atsiduso ir nuėjo.

Izabelė gulėjo ant patiesalo saldžiai kvėpiančioje žolėje, priešais pasidėjusi atverstą knygą. Kažkur netoli žiedelyje dūzgė darbstuolė bitė; tyloje jos dūzgesys buvo panašus į mažyčio motociklo gausmą. Diena buvo alpiei karšta; jau savaitė, kaip ji grįžo namo, į Paryžių. Na, ne *namo*. Izabelė žinojo, kad tėvas vis dar rezga planus, kaip ja atsikratyti, bet tokią nuostabią dieną, kai visur kvėpia vyšniomis ir saldžia žalia žole, ji nenorėjo apie tai galvoti.

— Per daug skaitai, — pasakė Kristofas, kramtydamas šieno stiebelį. — Kas čia, romantiškas romanas?

Izabelė pasislinko arčiau jo, garsiai užversdama knygą. Joje buvo rašoma apie Editą Kavel*, Didžiojo karo medicinos seserį. Apie didvyrę.

— Galėčiau būti karo didvyrė, Kristofai.

Jis nusijuokė.

— Mergina? Didvyrė? Absurdas.

Izabelė mikliai pašoko ant kojų, pasičiupo skrybėlaitę ir baltas minkštos odos pirštinaites.

— Nesiusk, — tarė jis šypsodamasis. — Tiesiog pavargau nuo kalbų apie karą. O kad moterys karo metu nenaudingos — faktas. Jūsų darbas — laukti, kol grįšim.

Kristofas pasirėmė ranka skruostą ir žvelgė į ją pro akis apkritusių šviesių plaukų kuokštus. Apsivilkęs sportiniu buriuotojo švarkeliu ir plačiomis baltomis kelnėmis, jis atrodė toks, koks ir buvo — privileijuotas universiteto studentas, nepratęs prie jokio darbo. Daugelis jo amžiaus vaikinių savo noru išėjo iš universiteto ir stojo į kariuomenę. Tik ne Kristofas.

Izabelė užlėkė į kalniuką ir patraukė sodu link žole apžėlusios kalvos, kur stovėjo Kristofa bestogis „Panhard“.

Kai pasirodė Kristofas nuo prakaito žvilgančiu tradiciškai gražiu veideliu, ant rankos pasikabinęs tuščią iškylų pintinę, ji jau sėdėjo prie vairo, įjungusi variklį.

— Padėk viską ant galinės sėdynės, — pasakė plačiai šypsodamasi.

— Tu nevairuoji.

— Pasirodo, vairuoju. Lipk.

— Izabele, automobilis mano.

— Na, jeigu kalbėsime visai tiksliai — o aš žinau, kad tau, Kristofai, faktai labai svarbu, — automobilis yra tavo mamos. Mano manymu, moters automobilį turi vairuoti moteris.

Izabelė tramdė šypsni, kai jis pervertė akimis, sumurmėjo „gerai“ ir pasilenkė padėti pintinės už Izabelės sėdynės. Paskui, išlaiky-

* Edith Cavell — britų slaugytoja, Pirmojo pasaulinio karo metais gelbėjusi sąjungininkus iš vokiečių okupuotos Belgijos. Vokiečių galiausiai susekta ir nuteista mirties bausme.

damas orumą ir lėtai žingsniuodamas, Kristofas apėjo automobilį iš priekio ir atsisėdo šalia Izabelės.

Vos jam uždarius dureles, ji nuspaudė sankabą ir užmynė greičio pedalą. Sekundėlę padvejojęs, automobilis metėsi pirmyn, išspaudamas dūmų ir pakeldamas dulkių debesį, įgaudamas vis didesnę pagreitį.

— *Mon Dieu*, Izabele. Ne taip greitai!

Viena ranka ji prisilaikė šiaudinę skrybėlę, kita gniaužė vairą. Lenkdama kitus vairuotojus, Izabelė beveik nemažino greičio.

— *Mon Dieu*, lėčiau, — pakartojo Kristofas.

Jis, aišku, turi žinoti, kad ji neketina nusileisti.

— Šiais laikais moteris gali eiti į karą, — pareiškė Izabelė, kai Paryžiaus eismas galiausiai privertė sumažinti greitį. — Gal galėčiau būti greitosios pagalbos vairuotoja. Arba darbuotis, šifruodama slap-tus kodus. Arba galėčiau pakerėti priešą, ir jis man atskleistų slaptavietes ar planus. Prisimeni tą žaidimą...

— Karas — ne žaidimas, Izabele.

— Manau, Kristofai, kad žinau. Bet, jei karas *ištiks*, galiu padėti. Tik tiek ir noriu pasakyti.

Admirolo de Kolinji gatvėje ji turėjo užminti stabdžius, kad neatsitrenktų į sunkvežimį. Iš *Comédie Française* važiuojantis konvojus suko link Luvro muziejaus. Tiesą sakant, sunkvežimių buvo pilna visur; eismą reguliavo uniformuoti žandarai. Aplink kai kuriuos pastatus ir paminklus buvo prikrauta smėlio maišų — taip saugomasi nuo atakų, nors Prancūzijai stojus į karą tų atakų dar nebuvo.

Kodėl čia tiek daug prancūzų policijos?

— Keista, — sumurmėjo Izabelė suraukusi kaktą.

Kristofas ištempė kaklą, norėdamas pamatyti, kas vyksta.

— Jie gabena iš Luvro meno vertybes, — pasakė jis.

Pamačiusi vilkstinėje tarpą, Izabelė prasmuko. Netrukusi ji privažiavo prie tėvo knygyno ir ten sustojo.

Atsisveikindama pamojo Kristofui ir dingo už knygyno durų. Patalpa buvo ilga ir siaura, nuo grindų iki lubų nukrauta knygomis. Per daugelį metų tėvas mėgino papildyti inventorių, įrengdamas

daugiau lentynų. Tačiau tokio sprendimo rezultatas tebuvo labirintas. Knygų stirtomis nukrautos lentynos vedė ir šen, ir ten, vis gilyn į knygyną. Pačiame gale buvo turistams skirtos knygos. Kai kurios lentynos gerai apšviestos, kai kurios slypėjo šešėlyje. Nepakako kištukinių lizdų visiems kampeliams apšviesti. Bet tėvas žinojo kiekvienos knygos pavadinimą, nesvarbu, kurioje lentynoje ji buvo padėta.

— Vėluoji, — pasakė jis, pakeldamas akis nuo stalo knygyno gale.

Tėvas kažką dirbo prie spausdinimo mašinos, gal spausdino vieną iš savo poezijos knygų, kurių niekas niekada nepirko. Buki jo pirštai buvo nusėti mėlynų dėmių.

— Kaip matau, vaikinai tau svarbesni už darbą.

Ji atsisėdo ant taburetės už kasos. Savaitę gyvendama su tėvu Izabelė suprato, kad atsikalbinėti nereikia, nors toks paklusnumas ją graužte graužė. Nekantraudama ji treptelėjo koja. Žodžiai, frazės, pasiteisinimai veržte veržėsi ištrūkti ir nuskambėti garsiai. Buvo sunku tylėti nepasakant, kaip jaučiasi, bet žinojo, kaip labai tėvas nori, kad ji išeitų, todėl laikė liežuvį už dantų.

— Girdi? — kiek vėliau paklausė tėvas.

Nejau ji buvo užmigusi?

Izabelė sėdėjo išsitiesusi. Ji negirdėjo, kaip tėvas priėjo, bet dar bar jis stovėjo šalia suraukęs kaktą.

Tikrai, knygyne buvo girdėti kažkoks garsas. Nuo lubų byrėjo dulkės, knygų lentynos drebėjo, skleisdamos keistą garsą — tarsi kas kalentų dantimis. Grublėto stiklo vitrinose prie durų šmėsčiojo šešėliai. Šimtai šešėlių.

Žmonės? Tokia daugybė?

Tėvas nuėjo prie durų. Izabelė nusliuogė nuo taburetės ir nusekė paskui. Kai tėvas pravėrė duris, ji pamatė gatvę bėgančią, kemšančią šaligatvius minią.

— Kas čia dedasi? — bambėjo tėvas.

Izabelė prasispraudė pro tėtį ir minioje alkūnėmis skynėsi kelią.

Kažkoks žmogus taip trenkėsi, kad ji vos išsilaikė ant kojų, o tas net neatsiprašė. Pro juos pralėkė ir daugiau žmonių.

Lakštingala

— Kas yra? Kas nutiko? — klausinėjo ji įraudusio švokščiančio žmogaus, mėginančio išstrūkti iš minios.

— Į Paryžių ateina vokiečiai, — paaiškino jis. — Turime bėgti. Dalyvavau Didžiajame kare. Žinau...

Izabelė pasišaipė:

— Vokiečiai Paryžiuje? Neįmanoma.

Vyras nubėgo tolyn, mėtydamasis į šalis, grumdydamasis, tai sugniauždamas, tai vėl atgniauždamas kumščius.

— Turim eiti namo, — pasakė tėvas, užrakindamas knygyno duris.

— Negali būti, kad tai — tiesa, — pratarė Izabelė.

— Blogiausia visada gali būti tiesa, — paniuręs atsiliepė tėvas. — Laikykis manęs, — pridūrė puldamas į minią.

Izabelė dar niekada nebuvo mačiusi tokios panikos. Pilnos gatvės žmonių, žiebiasi žibintai, vedami automobiliai, uždarinėjamos durys. Žmonės rėkia vieni kitiems tiesdami rankas, stengdamiesi nepasimesti minioje.

Izabelė laikėsi tėvo. Chaosas gatvėse juos stabdė. Metro tuneliai buvo per daug prikimšti, kad į juos įsigautum, todėl jie visą kelių ėjo pėsti. Kai galiausiai sugrįžo namo, buvo tamsu. Prie daugiabučio durų tėvui tik iš antro karto pavyko įkišti raktą į spyną — taip baisiai drebėjo rankos. Įėję vidun jie nelipo į išklrusį liftą, bet penkiais laiptų maršais užlėkė viršun, į savo butą.

— Nedek šviesos, — atidaręs duris griežtai paliepė tėvas.

Izabelė nusekė paskui tėvą į kambarį ir jį pralenkusi prišoko prie lango; praskleidusi naktines užuolaidas, dirstelėjo gatvėn.

Iš toli atsklido gausmas. Gaudžiant vis garsiau, ėmė drebėti langai, lyg stiklinėje vartytųsi ledukai.

Ji išgirdo čaižų švilpesį, o po kelių sekundžių danguje pamatė juodą flotilę — tarsi išsirikiavę skristų paukščiai.

Lėktuvai.

— Bošai, — sušnabždėjo tėvas.

Vokiečiai.

Virš Paryžiaus skrido vokiečių lėktuvai. Švilpesys vis stiprėjo, darėsi panašus į moters klyksmą, o paskui kažkur — gal antrame kvartale, pamanė Izabelė, — klaikiai ryškiai sušvitusi sprogo bomba, kažkas užsidegė.

Tada pasigirdo oro pavojaus sirena. Tėvas užtraukė užuolaidas ir, išsivedęs ją iš buto, ėmė lipti laiptais žemyn. Jų kaimynai elgėsi taip pat — leidosi laiptais nešini paltais, kūdikiais, augintiniais; visi rinkosi namo vestibulyje, o paskui siaurais, suktais akmeniniais laiptais lipo į rūsį. Tamsoje sėdėjo visi kartu susiglaudę. Rūsyje atsidadė pelėšiais, kūno kvapai ir baime — baimės tvaikas buvo aitrausias. Bombos krito, krito ir krito, spiegdamos ir gausdamos, drebindamos rūšio sienas; nuo lubų byrėjo dulkės. Pravirko kūdikis, ir jo niekaip nebuvo galima nuraminti.

— Prašau, užčiaupkit tą vaiką, — kažkas drėbė.

— Stengiuosi, pone. Jis bijo.

— Mes visi bijom.

Po ištisos amžinybės viskas nutilo. Bet tylą buvo kone kraupesnę už triukšmą. Kas liko iš Paryžiaus?

Pasigirdus oro pavojaus pabaigos signalui, Izabelė buvo kaip apkvaitusi.

— Izabele?

Ji norėjo, kad tėvas paimtų ją už rankos, paguostų, nesvarbu, nors ir akimirka, bet jis nusigręžė ir ėmė kopti tamsiais suktais rūšio laiptais. Bute Izabelė iškart priėjo prie lango ir dirstelėjo pro užuolaidas, ieškodama Eifelio bokšto. Bokštas tebestūksojo iškilęs virš tirštų juodų dūmų sienos.

— Nestovėk prie lango, — sudraudė tėvas.

Ji iš lėto atsigręžė. Vienintelė šviesa kambaryje sklido nuo jo prožektoriaus — šleikščiai geltona sruoga tamsoje.

— Paryžius neparklups, — tarė Izabelė.

Jis nieko neatsakė. Suraukė kaktą. Izabelė svarstė, ar dabar tėvas galvoja apie Didįjį karą, apie tai, ką matė apkasuose. Gal jam ir

Lakštingala

vėl skauda buvusias žaizdas, kurias atvėrė krintančių bombų garsas ir šnypščiančios liepsnos.

— Izabele, eik miegoti.

— Ar įmanoma tokiu metu miegoti?

Tėvas atsiduso.

— Sužinosi, kad daug kas įmanoma.